

Euskal Herriko Bertsolari Txapelketa Nagusia 85-86

Euskal Herriko Bertsolarien Elkarte

Euskal Herriko Bertsolari Txapelketa Nagusiak badu bere historia eta hasi zenetik euskaldungoak gertaera garrantzitsu bezala hartu izan du beti.

Garai batean apustu-girokoak ere izaten omen ziren, baina bertsolarien Txapelketa Nagusi modura *Bertso guduak* izanez antolatu ziren 1935 eta 1936an. Ondoren tunel ilun eta luze batean sartu gintuzten, euskalduntasun guztia desagertu nahi izan zuten. Baina euskaldungoak, bere nahien erara gauzak egiteko aukerarik izan ez badu ere, su horri bizirik cutsi dio gutxienez.

1960. urtean ekin zitzaion berriro, eta bizpahiru urtetako tar-tearekin jokatu ziren lau saio: 1960-62-65-67 urteetan.

Garai hori ere ez zen izan istilurik gabea. Bazen txapelketak minduta utzitakorik. Horrela, 1968. urtean Sariketa Nagusi bat antolatu zen puntuak bistan emanez eta aurreko txapelketan parte hartu ez zuten izenak azaldu ziren. Basarri eta Lasarte, esate baterako.

1967. urtean bertsozaleek Xalbador zenari jotako txistualdi luze hura guztion buruetan izan zen urte askotan eta ez zen beste

urte-sail batean Txapelketa Nagusirik antolatu. Bertsolariek ere gogo handirik ez nonbait, eta Euskaltzaindiak berak ere ez zuen antolatu. Argi dago txapelketak beti su handia pizten duela eta jendea itsutu ere egiten duela sarritan bere gustokoaren alde. Entzuleek duten berotasunak eta epaileek erabakia ematerakoan duten hoztasunak ez ditu beti ondorio berak ateratzen saio baten buruan, eta hortik istiluak.

1980. urtean berriro hasten da Euskaltzaindia hori martxan jartzten. Lehen urte horretan, hala ere, bertsolari sonatu askoren hutsunea nabari da. Bertsolariak ez dira oso txapelketaren aldeko agertzen. Jendearengan arrakasta handia sortzen du, ordea, eta gazte-jendea biltzen da ugari. 1982. urtekoak bertsolari gehiago ekarri zituen neurketara, baina emaitzak edo azken erabakiak ez zituen denak pozik utzi. Bertsolari, epaile eta entzuleen artean eritzi desberdinak zeuden. Errezeloak ere bai zenbait kasutan. Bertsolarien aldetik, gauzak argiratu beharra eta puntuen berri jakin nahia sumatu zen. Gauzak horrela, Euskaltzaindiaren Batzordearekin harremanetan jartzen dira bertsolariak, eta, hurrengo Txapelketa antolatu baino lehen, zenbait puntu aldatu nahi dira. Ez dira, ordea, bat etortzen, baina hala ere Euskaltzaindiak Txapelketarako deia egin egiten du. Deia bertsolari gutxik ematen dio baietza: 19 dira izenak, baina hutsune nabarmenak daude. Hala ere, aurreko txapelduna bertan izateak ematen du itxaropenik eta epea luzatu egiten dute. Giro horretan bertsolariak bildu eta Euskaltzaindiaren Batzordearekin bildu beharra ikusten dute. Batzorde bat izendatu eta zenbait baldintza erabaki ere egiten dira. Ondorengo hau da batzorde horrek plazaratzen duen orria:

“Bertsolari txapelketa nagusiari buruz, hainbeste galdera egin denez eta aldaketa nabariak daudenez, herri osoari zor zaion informazioa ematera gatoz.

Azken txapelketaren ondoren, bertsolariek heuren artean, hainbat eztatanda eta kezka azaldu zuten eta bakar batzuk argitara eman ere bai. Kezka hoi en eraginez eta Euskaltzaindiak berriro ere txapelketarako deia egin duenez, batzar bat egin zuten, erabaki hauek hartu zituztelarik:

- 1.- Izen emateko epea luzatzea eskatu.
- 2.- Antolatzaile batzorde bat osatu txapelketa aurrera eramateko.
- 3.- Txapelketa irekia antolatu.
- 4.- Epaimahaikoak heurak izendatu.
- 5.- Epaia, bertso saioan zehar bistara azaldu behar dela, entzulegoak ikusteko eran.

Erabaki hauek denak Euskaltzaindikoekin etzabaidatzeko, ordezkarri batzuk aukeratuak izan ziren, eta bilera batetan garbi adierazi zizkieten Euskaltzaindikoen izenean azaldu zirenei, heuren kezka eta erabakiak. Orduan garbi geratu zen lehenengo bi puntuetan ez zela konponezinik izango, baina laster Euskaltzaindiak Lekarotzen bilera izango zenez, erabakiak han hartuko zituztela eta ondoren bilera dei bat egingo zutela, erantzun zitzaien bertsolariei.

Egun batzutara jaso duten eta hona hemen ondoren bera, hitzez-hitz idatzia:

«Agur t'erdi:

Loiolan zuekin egin genuen bileran geratu bezala, bertsolari talde batek egindako eskariak Euskaltzaindiaren bileran aurkeztu nituen, eta arretaz aztertu ondoren, ondoko erabakiok hartu zituen:

- 1.- *Izen-emateko epea Maiatzaren 15era arte luzatzen da.*
- 2.- *Bertsolariei onartzen zaie, orainarte epaimahairako izendatu direnei "betoa" ezartzea. Idatziz adierazi beharko diote Euskaltzaindiari, nor gaitzesten duten eta zergatik.*
- 3.- *Era berean bertsolariei onartzen zaie epaimahairako izan daitezkeen zenbaitzuren izenak ematea.*
- 4.- *Epaimahaia Euskaltzaindiak izendatuko du.*

Gure bileran erabaki genuen bezala, guzti honen berri ematen dizut, bertsolari talde horri jakinerazi diezaiozun.»

Jasotako erantzuna aztertzearen, beste bilera bat egin zuten. Bertan zeudenen eritziz, heurak antolatu nahi duten txapelketaren helburuak eta Euskaltzaindiak eskaintzen dietenarenak, elkarrengandik urrun daude eta horregatik, txapelketa hobe bat lortzeko asmoz, bere antolaketa nolabait heuren bizkarrean hartzea ikusten zuten bide bakarra eta legezkoa bestalde.

Beraz, txapelketa nagusia ahalik eta azkarren —ahal bada aurtentzen— burutzeko ahaleginetan batzorde antolatzaile bat osatzeari ekin diote eta bertan, bertso munduan lanean ari den jendeak izango du lekua. Batzorde honen esku geratuko litzateke txapelketaren antolaketa duen lan guztia, besteren artean epaimahaiaren aukeraketa.

Garbi utzi nahi dute, puntu honi dagozkiolarik, epaimahaiko partaideak, bertsolariek botazioz aukeratuko dituztela eta azken txapelketan lan horretan arituak, baldin heurak nahi badute, beste batzuekin batera, hauetaz bezala jarriko dituztela.

Azkenik hauxe azpimarratu: Bertsolarietatik inork ez duela Euskaltzaindia edo azken txapelketan epaimahaiko izan zirenen aurkakotzat hartzerik nahi lanok, ustez, txapelketa hobe baten alde ari baitira.

Guzti hau egoki deritzate azpian izendatuek, eta laguntza eskeintzen diote antolaketa berri honi:

Xalbador, Olalde, Lazkano, Manu Oruesagasti, Amuriza, Karlos Ibarzabal, Attola, Argiñarena, Otaño, Zelaia, Narbaiza, Matxinandiarena, Mañukorta, S. Azarola, B. Agirre, Igarzabal, J.R. Etxebarria, Zeberio II., Euskitze, Peñagarikano, Lopategi, Mendizabal, Larrañaga, Gorrotxategi, S. Lizaso, Telleria, Ziarda, J.F. Argiñarena, Zabala, J. Sarasua, A. Loidi, J. Enbeita, Ajuria, Bustarri, Alzelai, Ezponda, Egaña, Zaldubi, Areitio, Xanpun, Murua, Zeberio I., Iraola, Garmendia, Begiristain, K. Lizaso, Etxeberria, A. Enbeita.

Azkenerarte izenak jasotzen aritu eta hala ere, bertsolari batzuen erantzuna jakiteko astirik gabe geratu dira. Beraz, zerrenda hau irekia dago oraindik eta izen hauek gain zenbait bertso eskolak ere, bere egiten du idatzi hau.

OHARRA: Irakurleok ikus dezakezuenetz, azken txapelketan parte hartu ez duen izen haundiko beste zenbait bertsolari falta da zerrenda honetan. Denekin hitzegiteko aukeratik izan ez badute ere, zenbaitzuren-gana iritsi dira bertsolariak, eta idatzi dutena azaldu ondoren, heurak ere ontzat ematen dituzte asmo hauek. Bestalde jakinarazten dute, aurrerantzean emango dituzten pausoen berri zehatza egunkari eta irratiz zabalduko dutela”.

Bertsolarien ohar honen ondoren, Euskaltzaindiak Txapelketa ez antolatzeko erabakia hartzen du, eta, Maiatzaren 31n Bilbon Gabriel Arestiren omenez egindako bileran, honako ohar hau plazaratzen du:

“Aurtengo Bertsolari Txapelketa dela eta zenbait iritzi desberdin hedatu da. Euskaltzaindiak prentsabidez ikasi duelarik bertsolari talde batek txapelketa hobe antolatu nahi duela, gaurko bileran hauxe erabaki da:

Nahiz Euskaltzaindia aspaldi honetan aritu den Bertsolari Txapelketak apailatzen, gerra aurrean Euskaltzaleak Elkarteak ekin zion bide beretik eta bertsolaritza indartu nahirik, bertsolari talde batek, antolatzeko gogoia erakutsi duenez gero, Euskaltzaindiak ez du oraingoz txapelketarik eratuko”.

Bertsolarien batzorde bat hasten da orduan bertsozaleak biltzen eta horiek noski ez ditu beste inork bertsolariek baino hobeto

ezagutzen. Herriz herri dabiltzala, badakite zein aritzen den lan horretan eta egokia zein izan daitekeen ere bai. Bertsozaleak animatzea eta talde-lanean hastea kostatzen da hasiera batean, baina bertsozale ugari dira Bizkaia, Gipuzkoa, Araba, Nafarroa eta Iparraldean lanerako gertu.

Asmoak eta helburuak bateratzeak ematen ditu bere lanak aurrenik, eta epeak, hasieran urruti diruditen arren, hurbildu egiten dira eta ez dago lo hartzerik. Udazkenean hasi beharra dago probintzia mailako saioak antolatzen. Taldea hasterako, uda heltzen da eta udako oporraldiaren ondoren ekin beharra dago lanari eta hala heltzen zaio.

Probintzia bakoitzak antolatzen ditu bere saioak izena eman dutenen arabera eta nahikoa autonomoki. Saioak bere kasa antolatuz eta epaiak era desberdinez emanez, puntuak bistaratzekoan, adibidez.

Gipuzkoan 34 bertsolari aurkezten dira, aurreko txapelketan finalerdira heldu zirenak lehen kanporaketa honetatik kanpo direlarik. Horiekin lau talde antolatzen dira, talde bakoitzak bi saio eginez.

Bizkaia-Araban 29 bertsolari dira lehen kanporaketa honetan parte hartutakoak. Aurreko txapelketan finalerdira edo finalera heldutakoak libre.

Nafarroan urtero bezala jokatu da Nafarroako Txapelketa: Iparralde eta Hegoalde biak barne izanik, eta, beren eskaria horrela izanenez, ontzat hartzen dira bertako erabakiak. Nafarroako 7 finalistak eta Lapurditik Xanpun izango dira Nafarroa eta Iparraldeari dagokion zortziko taldea osatuko dutenak. Gipuzkoatik, kanporaketan gelditutako 9ak eta beste 7 aurreko Txapelketatik aukeratuak: 16 guztira. Bizkaia-Arabitik beste 8. Horrela 32 osatzen dira eta Euskal Herria zehar banatzen dira hortik aterako diren lau talderen saioak: Gasteiz, Sara, Bergara eta Durango.

Aurreko Txapelketako 6 finalistek finalerditik ekingo diote; hauekin batera ariko dira final-laurdenetan aurrera gelditu diren beste hamarrak. Hamasei horietatik Tolosa eta Bilbon 10 gelditu dira atzera, eta aurrerako diren 6 horiekin elkartuko dira aurreko Txapelketako txapeldun eta txapeldun-ordea.

Erabaki guzti hauek bertsolariak hartu dituzte beren bileretan, bai probintzia bakoitzari dagozkion partaidetzak eta baita aurreko txapelketako emaitzen balioak ere. Saioetan zehar egin beharreko

lanaz ere berek eman dute hitza, eta horrela antolatu dira hasieratik amaitu arte.

Diru-kontuak ere ez dira motelak eta nonbaitetik bildu beharra dago uzta. Abiatzerakoan egindako aurrekontuak 14.670.000 pta.koak dira. Handia da, baina heldu egiten zaio. Gauzak taxuz antolatu behar dira, bertsoak ongi entzun behar dira, bertsolari, epaile eta aurkezleei ordaintzea erabakitzen da; horrela egin ere.

Probintzia bakoitzeko saioak antolatzeak eta autonomoki antolatzeak, asko herriratzen du antolakuntza eta bertsozale gehienak lanean jartzen dira. Dirua ere bertatik eskuratzen da hasiera horretan. Udalek harrera ezin hobea eman zutelarik, diru-laguntza eta saio-antolakuntzan. Saioak non antolatu, Gipuzkoan zozketaz erabaki behar izan zen, antolatu nahi zutenak egin beharreko saioak baino ugariago bait ziren.

Final-laurdenetatik gorako saioek beste egitura bat dute: Euskal Herri mailan antolatzen dira, eta lekuak ere hasieratik erabaki ziren. Horregatik atera ziren saioak Sara eta Gasteiza, eta arrakasta ona lortuz, gainera. Saio hauetatik aurrera, gastuak ugariago dira, diru-iturriek beste bide batzuk urratu behar dituzte, eta, saioak egiten diren herrietako udalez gain, Diputazio eta Jaurlaritzak ere laguntzen dute. Probintzia mailako kanporaketa haietako entrenamendua ikasbide ona gertatzen da fase honetan, baina Euskal Herri osoko indarrak lotu beharra dago.

Garai guzti honetan egindako lanen berri ere puntualki eman izan da bai jaialdiak adierazterakoan, bai erabakiak jakin erazterakoan: prentsaurreko, hormirudi, egunkari, irrati-telebistak. Guzti hauek lagundu dute saioak girotzen: saioen komentario, bertsolarien argazki, elkarrizketa, txapelketako saioen entzutea, etab.

Euskal Herri osoan zehar kartelak banatu beharrak ere eman du lanik, antolakuntzak bere gain hartu bait du lan hori. Horrez gain, leku egokiak, entzungailuz hornituak, jendearentzat erosoak, epaileen lana jendeak ikusteko eran egiteko modukoak... Maratila ugari dira, baina dena, arloz arlo eta saioz saio, aurrera joan da inolako etenik gabe.

Gaien aldetik ere lan handia egin behar izan da eta txapelketan zehar ofiziotarako 232 gai desberdin behar izan dira: nagusian, txikian nahiz puntutan aritzeko. Puntu, oin eta bukaerak 281 eta bakarkako gaiak 77.

Hasiera batean ametsa zirudiena egia bilakatu da eta nahikoa bide onetik, gainera. Antolakuntzaren mailan ez da izan kritikarik, ez bertsolarien eta ez bertso-saioetara etorritakoan aldetik. Bada zerbait.

Tartean badira borrokatxo batzuk ere: azkena eta nabariena, antolatzaileen eta ETBren artean gertatzen da. ETBk zuzenean eman nahi du finala eta antolatzaileek ordaina eskatzen dute. Nahikoa pulsu gogorra jokatzeko da eta oihartzun handi samarra lortuz. Azkenik, eskatutako milioia Eusko Jaurlaritzak jartzen du Euskal Telebistaren ordean.

Txapelketa honen antolakuntz batzordearen helburua, itxurazko txapelketa bat ateratzea zen; eta hori lortu bada, barruan lan asko eta ordu asko sartu dira, Euskal Herrian zehar herriz herriz sartu diren orduak ezin konta ahala dira. Meritua, Euskal Herrian zehar zabaldurik dauden bertsozale ugari horiena da. Bertsolarietako antolakuntza hartu eta eratu den lehen txapelketa hau ez da aurrekoetatik oso desberdina izan; agian, jendearen partaidetzak eman dio aldaketarik.

Aurreko txapelketek zekarten fenomeno pozgarri bat agertzen da honetan ere: jende gaztearen erantzuna. Hor dago bertsolarietaz bizigarririk estimatuena. Inoiz baino itxaropentsuago ikusten dira bertsolariak.

Bertsolaritzak lehen ez zituen lekuak irabazi ditu. Hasierako taberna-txoko eta sagardotegietatik plaza eta aretoetara pasatua aurkitzen bazen ere, horretan pauso berria eman da. Txapelketak jende askorengan du bere oihartzuna. Finaleko saioak ekarritako uholdeak hori adierazten digu.

Euskaldungoa zatiturik aurkitzen da, baina bertsolarietaren inguruan gazte, nagusi, emakume nahiz gizon, joera politiko bateko bezala besteko, pozik aurkitzen direla dirudi.

Txapelketa, gazteen plazaratzeko bide egokia da, eta horrela gertatu izan da aurretik ere. Azken honetan, gainera, inoiz baino jende gazteagoa ikusi dugu. Finaleko saioan: Sebastian Lizaso txapeldunak 28 urte; Jon Lopategi txapeldun-ordeak 52; Xabier Amurizak 45; Jon Enbeitak 36; Iñaki Muruak 30; Andoni Egañak 25; Jon Sarasuak 19 eta Angel Mari Peñagarikanok 28.

Finalera heldu ez ziren baina ateetan gelditutako beste bertsolari batzuk aipatzekotan, hor ditugu: Euskitzek 19 urte; Mikel Mendizabalek 30; Millan Telleriak 28; Jose Luis Gorrotxategik

41... Argi dago, beraz, bertsolarigo gaztea daukagula eta horrek asko mugitzen du, zalantzarik gabe, gazte-jendea; eta bertso-eskolan lanean ari direnentzat ez dago propaganda hoberik.

Zer adierazten digu honek? Lehengoak hobeak al ziren? Oraingoak hobeak al dira? Betiko eztabaidak ditugu. Argi adierazten du behintzat, gazteak ahalmen hobeak dituela beharbada horrelako neurketa baterako, eta, bestetik, gazteek txapelketa asko jokatu dutela azken urteetan eta hori entrenamendu bat dela, noski. Adinarekin, esan daiteke, horrelako neurketa batek behar dituen dohainak ez dira askorik hobetzen.

Bertsolaritza ez da, ordea, Txapelketa bakarrik; eta jendeak badaki ongi, urtean zehar bertsolariak behar direnean, txapelketan agertzen ez diren bertsolari batzuk ere badaudela, eta jai, jatordu eta ospakizunak girotzen apartak. Horien gehienen hasiera txapelketaren batetik hurbil ibiliko da.

Azken txapelketa honen Finala gertakizun askok girotua zeterren eta gori-gorian aurkitzen zen. Saioaren ondoren nabari izan denez, jendeak aurretik uste zezakeen adinako mailarik ez du nonbait eman egun osoko bertso-saioak. Gauza arrunta gertatu da, bertsolarien lanari begiratu. Izan dira saio mardulak eta arinagoak, bertso apartak eta eskas samarrak. Bertsolarien aldetik, izan dira nahikoa ausart jokatu dutenak eta baita kontu handiz aritu direnak ere. Aurrez uste zenak eta eguneko martxa—edo goizekoa behinepehin— ikusi ondoren txapela irabazi behar zuela zirudienak ez du txapelik eramaten. Lehen ere txapelketek eman dituzte horrelako ustegabeak eta berriz ere gertatuko dira. Aurten, bestetik, puntuak bistan eman direlako, jendeak aurrez jaso du zein den txapelduna; eta egunean zehar zenbait txistualdi gertatu badira ere, azken emaitzaren aurka ez du inork deusik esan. Hitz egin dutenek gartzelako gaiari bota diote errua.

Txapelketa honen ondorengo kritiken artean eritzi aski zorrotzak ere izan dira. Zorrotzago eritzia ematerakoan, eritzi hori frogatzerakoan baino. Gartzelako gai horrek oso kalifikatibo eskasak jaso ditu. Antolatzaileen ustez, ordea, bertsolariek hotz samar hartu zutela egia izan arren, gutxienez bertsolarien lana neurtzerakoan inori abantailarik ematen ez zion gaia izan zen.

Azterketa sakon bat egiterakoan, horiek denak eta egunean zehar egindako saioak, egun osoaren nekeak eta beste, ikusi beharko dira.

Diru aldetik honako kontu hauek ditugu amaieran:

SARRERAK

Erakunde-laguntzak	11.420.000
Beste entitateenak	3.702.275
Saioetako sarrerak	9.750.275

SARRERAK GUZTIRA 24.872.550

GASTUAK

Saioak	6.470.000
Megafonia, publizitatea, sariak	5.467.785
Antolakuntza eta beste	4.473.388

GASTUAK GUZTIRA 16.411.173

Txapelketa amaitu da, baina hor lanean aritutako jende-mordo horrek bertsolaritza indartzeko eman ditu bere indarrak, ez txapelketarengatik bakarrik. Aurrera begira, gauzak zuzendu eta lotu beharra dago. Elkarte sendotu beharra dago. Lekua behar da, arduraduna, Batzorde finkoa, egituraketa sendoa, etab. Horretarako, bertsolari eta bertsozalez osatuko den Elkarte taxutu nahi da.

Bertsolaritza gaur egun ere, antzina bezalaxe, bertsolari eta bertsozalez osatzen da: batak bestea ondoan behar du.

Bertsolariak ez dira gaur lehengo iturri beretik sortzen, gaur eskolak antolatu dira leku askotan: haur, heldu, denak dabilta eskolatzen eta horrela teknikaz jabetzen. Bertso-lanean ahalegindu denak ezagutzen, estimatzen eta gozatzen du gehien bertsolari trebe baten aurrean. Bertsolaritzaren gakoak zenbat eta jende gehiagok ezagutu, orduan eta estimatuagoa izango da bertsolaria. Bertsolariak, gazte bertsozaleen imitagarri bilakatu behar du. Eskolatzeko kontu hori ere koordinatu beharra dago. Bertso-saioak ere asko sortzen dira eta horren berri zabaldu beharra dago. Bertsolarien eskubideez pentsatzen hasi beharra dago. Bertsolari gazteen txapelketak, bertso-paper lehiaketak, artxibo-lanak, fitxategia.

Hauek dira Elkarte sortu-berri honen txapelketarik nagusiarena. Urte hau, 1987. urtea, Bertsolari Elkartearen sorrerako urte bezala geldituko da. Hortik aurrerakoak, bertsolari eta bertsozaleek Elkarte horren bidez egiten dutenaren baitan egon beharko du edo bestela lehen bezain galduak ibiliko gara.

Sorrera-egunean, "Korputz egunean" Imanol Lazkano gure lehendakari hautatu-berriak bere hitzalditxoaren amaieran esanda-koarekin amaituko dugu. Manuel Uztapide zenak kantatutako bertso baten amaiera da:

Anai-arrebok aurrera ere
bide horretatik segi
alegin denak eginda ere
ez baita izango gehiegi.

E.H.B.E.

EL CAMPEONATO DE BERTSOLARIS '86

LE CHAMPIONNAT DE BERTSOLARIS '86

Estas páginas presentan el balance oficial del Campeonato 1985-1986, realizado por la Asociación de Bertsolaris del País Vasco. El artículo relata extensamente la historia de la ruptura con la Academia de la Lengua Vasca. Tras la ruptura, un grupo improvisado de bertsolaris y de amantes del bertsolarismo (núcleo de la nueva Asociación) se encarga de la organización del Campeonato. La Asociación describe aquí los pormenores de la organización material (presupuestos, propaganda, publicidad, preparación de temas, etc.), la respuesta del público (asistencia masiva y juvenil a destacar) y el resultado final, altamente satisfactorio en todos los aspectos para la Asociación.

Ces pages présentent le bilan officiel du Championnat, bilan établi par l'Association de Bertsolaris du Pays Basque. L'article rapporte très en détail, l'histoire de la rupture avec l'Académie de la Langue Basque. Après la rupture, un groupe improvisé de bertsolaris et de passionnés du bertsolarisme (noyau de la nouvelle Association) se charge de l'organisation du Championnat. L'Association décrit ici les détails de l'organisation pratique (budget, publicité, préparation des sujets, etc.), la réponse du public (à souligner l'assistance massive et de jeunes) et le résultat final, très satisfaisant, dans tous ses aspects, pour l'Association.